

KRISTOLOGIJA I KATEHEZA

Mir jam Šurjan

U V O D

„Otkupitelj čovjeka, Isus Krist, centar je kozmosa i povijesti. Prema njemu se okreće moja misao i moje srce u ovom svečanom času kojega Crkva i sva suvremena obitelj čovječanstva proživljava”¹.

„Isus Krist je glavni put Crkve. On je naš put prema kući Očevoj i on je također put za svakog čovjeka” – kaže papa Ivan Pavao II. u svojoj nedavnoj enciklici „Redemptor hominis”².

Zašto sam uzela baš ove citate za početak svoje teze? Zato jer sam osjetila, nakon studija u svojoj katehetskoj praksi, da je za naše pokoncilsko vrijeme – koje je inače puno nemira i hvalevrijednih traženja – najhitnije i najodlučnije rješenje: ISUS KRIST. Nove metode u katehezi, mass-media, najnovija dostignuća psihologije i sociologije, audiovizuelna pomagala... neće ničemu služiti ako ne budemo ponovno dublje zaronili u taj jedini Izvor koji gasi žed čovječanstva, a to je ISUS KRIST.

Uspjeh sv. Pavla, sv. Ivana i drugih apostola nije bio u mudrosti govora, nego u snazi Božjoj. Sv. Pavao to otvoreno kaže: „Bez sumnje, govor o križu ludost je za one koji propadaju,

a za nas koji se spasavamo sila je Božja”³.

Naša generalna Majka Maria Juddit Mietzelfled u svom Cirkularu br. 206 napisala je ovu važnu rečenicu: „Jedina kriza redovničkog života jest kriza kristologije”⁴.

Profesor Walter Kasper u svojoj nedavno izašloj knjizi „Isus je Krist” („Jesus le Christ”) izražava istu misao na malo drukčiji način: „Problemi koji muče Crkvu ne mogu se riješiti u cijelosti, osim tako da ponovno pođemo od tog središta (Isusa Krista, op.p.) i da se okrenemo prema njemu. Postavlja se dakle pitanje: Tko je Isus Krist? Tko je Isus Krist za nas danas?”⁵

U radu koji sam poduzela htjela sam baš zbog toga pokazati kako je kriza kateheze usko vezana uz krizu kristologije. Zato sam rad podijelila na dva dijela:

1 Otkupitelj čovjeka, br. 1.

2 id. 13.

3 1 Kor 1,18.

4 M. Judith MIETZELFLED, Dans le Seigneur, notre Vie et notre Espérance, Circ. 206, Rome 1977, str. 39.

5 Walter KASPER, Jésus le Christ, Paris 1976, -str. 14.

- I. dio: dogmatski ili teorijski;
- II. dio: pastoralni ili praktični.

Među razlozima koji su me potakli da izaberem ovu temu mogla bih navesti ova tri:

1. razlog je bio više intelektualne naravi: misao prethodi djelovanju; u povijesti su najdublji utjecaj na čovječanstvo imale filozofske ideje;

2. razlog je više apostolski: današnja je mladež bez orijentacije, i baš zbog toga je često plijen lažnih idola i proroka; potrebno je da joj dademo pravi uzor i ideal: ISUSA KRISTA;

3. razlog je više duhovne naravi: tijekom svoje treće probacije shvatila sam bolje negoli ikad prije da je Isus Krist PUT, ISTINA i ŽIVOT! – i ovim sam radom također željela produbiti svoju duhovnu žeđ za Isusom Kristom, kako je to lijepo izrazio P. Bernard Bro, OP: „A ono što prije svega moram reći jest ovo: za mene je život Isus Krist! To je sve! Nemam što drugo reći. Svakako nisam svetac, no baš zbog toga me hvata jedna jedina želja: da budem sve više i više povezan, privučen i zablješten tim bićem, Isusom Kristom, za kojim već pomalo ludim, ali premalo na žalost!”⁶

* * *

Prije I. i II. dijela rada stoji uvodno poglavlje. U uvodnom poglavlju prije I. dogmatskog dijela obradila sam neke općenite probleme današnje kristologije.

I. d i o

STANJE DANAŠNJE KRISTOLOGIJE

U samoj kristologiji postoje danas mnoge nesuglasice, razmimoilaženja i razna mišljenja. Početak razmimoilaženja nastaje pod kraj 18. stoljeća. Tada je Reimarus postavio problem historijske kritike evanđelja, tj. načinio je razliku između povijesnog Isusa i njegova propovijedanja – (prvi plan) i Isusa prikazanog u evanđeljima prema pripovijedanju apostola – (drugi plan).

Ovakvo postavljanje problema izazvalo je kod mnogih teologa onoga vremena natjecanje u pisanju Isusova života, koji bi bio očišćen od

svih dogmatskih interpretacija prve kršćanske zajednice i apostola. Pojavile su se dakle bezbrojne knjige o Isusovom životu. Vrlo su poznati životopisci: Renan, D. F. Strauss, M. Goguel, A. Schweitzer, itd. Međutim, ti pokušaji da se napiše savršen Isusov život bez takozvanog „mitskog ruha”, da bi se pronašao „historijski Isus”, završili su potpunim neuspjehom. Albert Schweitzer je tada nešto obeshrabren primijetio: „Svako slijedeće (novo) razdoblje teologije vidjelo je u Isusu svoje vlastite ideje (...) Ne postoji povijesno zaduženje koje bi bilo subjektivnije doli: napisati Isusov život”⁷.

Tada se pojavio Rudolf Bultmann sa sasvim oprečnim stavom. Njega ne zanima više „povijesni Isus”, nego „Krist vjere”. Za njega je povijesna činjenica samo Isusova smrt na križu.

Teolozi postbultmanskog razdoblja: Robinson, Käsemann, Bornkamm, Mussner, Trilling, Pannenberg i drugi, videći da je Bultmannov stav neodrživ, napuštaju Bultmanna i dijele se na dvije struje.

Sam Rudolf Bultmann priznao je oko 1960. godine: „Postojalo je vrijeme kada je velika stvar bila ustanoviti razliku između Isusa i propovijedanja o Isusu. Danas je baš suprotno: svi se zanimaju za jedinство između povijesnog Isusa i Krista vjere”⁸.

Jedan dio gore navedenih teologa postbultmannske ere, na čelu s Robinsonom, napušta Bultmannov stav i nastoji uspostaviti jedinство između povijesnog Isusa i Krista vjere, da bi omogućili vjernicima egzistencijalni susret s povijesnim Isusom.

Druga struja ovih teologa, koja je slijedila Bultmanna sve do krajnosti, završila je u teologiji „Božje smrti”. Tako bismo mogli reći da je ova teologija „Božje smrti”, prihvaćajući jednu kristologiju bez Boga, na kraju završila u ateizmu.

Ovo jasno pokazuje od velike je važnosti imati točnu i cjelovitu kristologiju za pravilno

⁶ Bernard BRO, OP, *Jésus Christ ou rien*, Paris 1977, str. 7.

⁷ L. BOFF, *Gesù Christo Liberatore*, Assisi 1976, str. 80.

⁸ L. BOFF, id. str. 17.

naviještanje Isusa Krista u apostolatu.

U toj „šumi” raznih kristologija nabrojiti ću samo neke: filozofsko-transcendentalna kristologija, kozmičko-evolucionistička kristologija, zatim kristologija koja se temelji na dubinskoj psihologiji, kritičko-socijalna kristologija, itd., a da ne kažem da se govori i o jednoj kristologiji mladih.

1. HORIZONTALNA KRISTOLOGIJA

Govoriti dakle o kristologiji – čak o horizontalnoj kristologiji (ako joj se može dati takav naziv – u doba kad su problemi egzegzeze i povijesne kritike evanđelja tako komplicirani, nije zaista laka stvar. Za taj bi posao trebala cijela ekipa stručnjaka. Zato sam se u svom radu ograničila samo na nekoliko autora katoličke teologije, izabравši u njihovim djelima stranice koje sam smatrala korisnima za drugi dio priloga.

Budući da je teološki problem Isusove osobnosti središnji problem teologije, može se reći „da je kristologija srce cijele kršćanske teologije”⁹.

Podjela kristologije na horizontalnu ili „odozdo” i na vertikalnu ili „odozgo” – ako se uopće ovi nazivi mogu upotrijebiti za kristologiju – potječu prvenstveno iz različitih pristupa samoj kristologiji. Horizontalna kristologija polazi od Isusova čovjštva da bi pokušala vidjeti što nas vodi da u njemu upoznamo njegovo božanstvo, dok vertikalna kristologija polazi od njegova božanstva, da bi iz toga izvukla zaključke o njegovu čovjštvu. „Prvi je pristup više apologetski i vodi nas vjeri u smislu 'intellectus quaerens fidem', a tek bi drugi odgovarao teologiji u strogom smislu, ukoliko je 'fides quaerens intellectum'. Zapravo, ova suprotnost leži samo u apstraktnom načinu gledanja, koji u neku ruku zaboravlja na putove koje je sam Bog upotrijebio da nas privede k sebi u Kristu”¹⁰.

Kristologija „odozdo” ili horizontalna kristologija pojavila se najprije među protestantskim teolozima, a zatim je prešla u redove katoličkih teologa. Među tim teolozima kao predstavnike sam izabrala Karla Rahnera, Teilharda de Chardina i Edwarda Schillebeeck-

xa, teologe koji potječu iz različitih zemalja, da bi se bolje uočilo da je problem kristologije univerzalan.

Karl Rahner, njemački teolog, polazi od suvremene antropologije da bi promatrao Kristovo čovjštvo i suočava to s kalcedonskom dogmom: „dvije naravi sjedinjene u osobi Riječi Božje”. U svjetlu egzistencijalističke filozofije pokušava definirati značenje ljudske osobe da bi tu definiciju primijenio na Krista umjesto metafizičkog pojma o „ljudskoj naravi”, koji je, kako on drži, postao prazan i bez značenja.

Veliku poteškoću za Karla Rahnera predstavlja to što mu se čini da ukoliko Isus ne bi bio ljudska osoba, da bi u tom slučaju Isusovo čovjštvo bilo nekako „prikraćeno”. Sloboda mora pripadati osobi, a ne može biti „u stavu roba ili odmetnika nasuprot te osobe, koja je različita od nje”¹¹ kaže K. Rahner.

Da bi bolje izrazio hipostatsko sjedinjenje dviju naravi u osobi Riječi, Rahner predlaže novu definiciju: „Isus je čovjek koji živi u potpunom i apsolutnom daru samoga sebe Bogu”¹². No ubrzo zatim uviđa da je takva definicija nepotpuna i da je treba jasnije izreći i doreći, ako ne želi da postane heretička. Ta je definicija plod Rahnerove brige za svakog čovjeka, koji je već time što je čovjek, određen za spasenje u Kristu. No problem je u tome što spasenje nije predodređena ili fatalna stvar: treba računati s ljudskom slobodom koja može prihvatiti ili ne prihvatiti spasenje.

Zaista, „ako taj apsolutni dar Bogu” – a koji je prema K. Rahneru Isus – leži samo u „tom Isusu”, a ne „u onome što je taj Isus bio”, onda je spasenje moglo doći posredstvom bilo koje osobe, pa i preko više drugih ljudskih osoba”¹³.

A svijet grijeha, zla, trpljenja i smrti stalno nam doziva u pamet da je čovječanstvu potreban spasitelj koji mora doći odozgo, jer se

⁹ L. BOUYER, Dictionnaire Théologique, Tournai 1963, 2d éd., Jésus Christ, str. 353.

¹⁰ L. BOUYER, id. str. 353.

¹¹ K. RAHNER, Ecrits Théologiques, Tome I, Bruges 1959, Problèmes actuels de Christologie, str. 132.

¹² K. RAHNER, id. str. 145.

¹³ W. KASPER, Jésus le Christ, Paris 1976, str. 74.

ono ne može samo osloboditi zla u koje je upalo; a još se manje može vlastitim snagama dignuti k božanstvu – samom Božjem životu.

Teilhard de Chardin. Kad polazimo čitati ili analizirati djela T. de Chardina, moramo znati da je on prije svega znanstvenik. Zato nas ne smiju čuditi novi pojmovi i riječi koje unosi u teologiju.

Za njega je polazak kristologije cijeli svemir. U toj evoluciji, koja je vodila cijeli kozmos kroz milijarde godina, T. de Chardin razlikuje tri velike etape:

1. Kozmogeneza: – „Korijeni našeg bića? Oni su prije svega uronjeni u nedokučivoj prošlosti. Kakvog li misterija kada je jednoga dana prve ćelije oživjela naša duša!”¹⁴.
2. Antropogeneza: – etapa u kojoj se svijet produhovljuje zahvaljujući produhovljivanju čovjeka.
3. Kristogeneza: – „Počinjemo jasnije gledati kako se diže u našem nutarnjem svijetu veliko sunce Krista-Kralja, Krista 'amictus mundi', univerzalnog Krista”¹⁵.

Mogli bismo sintetizirati ove tri etape u izraz koji je sam Teilhard formulirao: materija-duh-Krist.

Unatoč svojoj velikoj viziji svijeta i Krista, Teilhard vidi usku vezu između Krista uskrsnologa i Krista povijesti. On sam kaže ovo: „Mistični Krist, univerzalni Krist sv. Pavla, ne bi imao ni značenja ni cijene u našim očima kad ne bi bio rast Krista rođenog iz Marije, preminulog na križu”¹⁶.

Teilhard također traži nov način da izrazi Kristov misterij. U tu svrhu upotrebljava riječi malo neuobičajene, a teško prevedive: „On je kvantitativna Punina i kvalitativno Savršenstvo (Dovršenje) svih stvari; misteriozna Pleroma u kojoj se supstancijalni Jedan i stvoreni Mnogostruk sjedinjuju bez niješanja u Sveukupnost, koja ništa ne dodaje bitnoga Bogu, a ipak je na neki način pobjeda i poopćivanje (generalizacija) bitka”¹⁷. A da bi malo pojednostavnio ovu zamršenu definiciju, dodaje malo dalje: „Sveprisutnost božanska po Utjelovljenju je postala za nas Sveprisutnost kristifikacije”¹⁸, a to se najbolje vidi u euharistiji.

Iako su Teilhardovi izrazi osobiti i gotovo neprevedivi, pomalo komplicirani i nedorečeni, moramo priznati da oni pokazuju do koje je mjere Krist bio središte njegova života i njegove vizije čovječanstva i kozmosa. Teilhardova slika Krista kao Alfe i Omege ušla je u teologiju Crkve.

Edward Schillebeeckx prihvaća vezu između povijesnog Isusa i spisa prve kršćanske zajednice. No, on smatra da ne možemo izreći Isusov misterij samo prema njegovom osobnom religioznom iskustvu: treba također promotriti i njegove čine.

Istina je da je Isus nazivao Boga: Abba! ili Abbi! što je do tada bilo nečuveno¹⁹. Istina je također da je Isus često govorio kako mora biti u *onome što je Oca njegova*, ali ipak na kraju, zaključuje Schillebeeckx, iz toga ne možemo ništa zaključiti o tome tko je taj Apsolutni koji se u Isusu pojavio.

Nekoliko zaključaka o horizontalnoj kristologiji

- pozitivan doprinos je uzdizanje Kristova čovjštva i nastojanje da ga se što bolje shvati;
- slabija je strana što ne daje dovoljno mjesta Utjelovljenju kao slobodnom Božjem daru; naprotiv, izgleda ponegdje da je ono postulat evolucije;
- gotovo ne dotiče problem grijeha i zla;
- novi je govor koji put još zamršeniji negoli prijašnji;
- Krist je prikazan kod nekih kao savršeni Čovjek, koji si je prisvojio Logos – tako da je teško u Kristu vidjeti Utjelovljenu Riječ Božju.

14 Teilhard de CHARDIN, *Le Milieu Divin*, Paris 1957, str. 37.

15 T. de CHARDIN, id. str. 41.

16 T. de CHARDIN, id. str. 128.

17 T. de CHARDIN, id. str. 136.

18 Id. str. 137.

19 Ed. SCHILLEBEECKX, *OP.*, *Jezus het verhaal van een levende*, Bloemendaal 1975, str. 211–212.

2. VERTIKALNA KRISTOLOGIJA

Vertikalna kristologija ili kristologija „odozgo” jest kristologija koja polazi, ili bolje rečeno, kojoj je najveća briga pokazati božansko sinovstvo Isusovo.

Karl Barth, protestantski teolog, rekao je za ovu kristologiju: „Ona je poput bistre vode koja se otapa od glečera i pada s tri tisuće metara: možemo je piti bez straha”²⁰.

I ovdje sam izabrala tri predstavnika katoličke teologije iz različitih zemalja: Waltera Kaspera, Louisa Bouyera i Hansa Ursa von Balthasara.

Walter Kasper, profesor teologije na Katoličkom sveučilištu u Tübingenu, napisao je knjigu „Isus je Krist”, kojom je sigurno dao velik doprinos dubljoj spoznaji Isusa Krista.

Prije svega W. Kasper želi postaviti sigurne egzegetske temelje, kako bi zatim pokazao veličinu osobe Isusa Krista – Boga koji je za nas postao čovjekom, i to kroz tri etape. Najprije pokazuje:

1. istovjetnost između povijesnog Isusa i Isusa u evanđeljima;
2. istovjetnost između naslova koje si je Isus prisvajao prije smrti i naslova pridanih Isusu poslije smrti;
3. istovjetnost između utjelovljenog Isusa i Krista uskrsnuloga.

On smatra da je povijesnost Isusova isto toliko važna za kristologiju kao i njegovo uskrsnuće. Teorije koje su htjele da bi Isus bio legenda ili mit, „već su se odavno pokazale kao povijesna apsurdnost”²¹.

U samom Evanđelju vidi se da si je Isus i prije smrti prisvajao Naslove, koji su tek poslije smrti bili jasno izraženi. U Isusovom životu ne možemo nikako dijeliti Isusovu osobu od njegova djela. Iako se Isus u evanđeljima nije nikada jasno nazvao Mesijom, a kod sinoptika ni Sinom Božjim, ipak način na koji je on to izrekao pokazuje sam Božji autoritet. Evo npr: „Sinko, otpuštaju ti se grijesi”²², ili: „A ja vam kažem...”²³, ili: „Slijedi me!”²⁴.

Svaki od tih načina govora pokazuje da si je Isus još prije smrti prisvajao Naslove koji su bili veći od onih koji bi mu se mogli kasnije

pridodati²⁵.

Činjenica uskrsnuća samo potvrđuje istinitim ono što je govorio i živio Isus iz Nazareta. Utjelovljenje i uskrsnuće nisu dvije činjenice sasvim različite, nego činjenice od kojih jedna zahtijeva drugu. „*Križ i uskrsnuće daju naslovu „Sin Božji” njegovo konačno značenje. Zato i tzv. kristologija „odozdo” može biti moguća samo kao teologija Križa*”²⁶.

Komentirajući prolog sv. Ivana, W. Kasper naglašuje da se za Boga uvijek upotrebljava imenica s članom „ho theos”, a za Sina samo „theos”, bez člana. Time je, zaključuje Kasper, izražena ista bit „theos” između Oca i Sina. Isus Krist je po svojoj biti i po svojoj naravi osobni Božji Logos.

No to nije bilo lako izraziti jasnim jezikom. Upravo u tome leži zasluga velikih Kapadočana da su uspjeli načiniti razliku između riječi „ousia” i „hypostasis”. „A ta razlika nije odgovarala tadašnjoj grčkoj filozofiji, nego je to već bio sasvim originalni doprinos teologije u suočenju filozofskih ideja i istina kršćanske vjere”²⁷.

Kad bismo htjeli ukratko sažeti misao W. Kaspera, mogli bismo to učiniti s dvije kratke rečenice: ISUS JE KRIST! ISUS JE SIN BOŽJI! One izražavaju njegovu temeljnu misao. Između povijesnog Isusa i propovijedanog Krista-Kyriosa postoji istovjetnost, koja je apsolutno sigurna. Evanđelje sv. Ivana pokazuje opet na svoj način da je taj povijesni Isus vječni Logos – jednak Ocu i različit od njega – koji poslije uskrsnuća postaje: KOSMOKRATOR.

Louis Bouyer, čije djelo nosi naslov *Le Fils éternel*, prilazi misteriju Isusove osobe na sebi svojstven način. Za razliku od W. Kaspera on duboko uranja u Stari zavjet, da bi u njemu pronašao najdublje korijene ostvarenja svih

20 B. BRO, *Jésus Christ ou rien*, Paris 1977, str. 289.

21 W. KASPER, op. cit. str. 48.

22 Mk 2,5.

23 Mt 5,44.

24 Mt 9,9.

25 W. KASPER, id. str. 148–150.

26 W. KASPER, id. str. 249.

27 W. KASPER, id. str. 268.

nadanja starog Izraela i proroka u Isusu Kristu. Stari je zavjet kao doba priprave: „Božji narod u kojem je Isus rođen i čiji je on najljepši cvijet (...) jest narod kojemu se Riječ najprije obratila, no to je nadasve narod kojeg je ona odgajala i oblikovala. U liniji tog naroda, Isus, prije negoli ga možemo pozdraviti kao Riječ postalu tijelom, pojavljuje se prije svega kao nosilac, svjedok i glas 'par Excellence' te iste Riječi”²⁸.

Tijekom povijesti spasenja ta se Riječ zadjevala u različita ruha i pomalo ih sa sobom poistovjećivala i asimilirala, kao npr.: Ime Božje, Torah i Schekinah (prisutnost Božja u Hramu)²⁹. No ovi izrazi nipošto ne smanjuju duboku stvarnost Riječi, nego je naprotiv obogaćuju svaka na svoj način. Oko 4. ili 3. st. prije Krista dogodio se sretan susret između Riječi (Parole) u Svetom pismu i ljudske mudrosti. U tom času došlo je do divne asimilacije ljudske mudrosti i Božje riječi. Na žalost mnogo teologa i kršćanskih filozofa još uvijek vjeruje da je to stapanje nastalo tek nakon Isusa Krista i osjećaju se u neprilici kad treba protumačiti naslov *Logos* kojega Ivan pridaje Isusu. Naziv: *Logos – Riječ* nipošto ne označava neku silu demijurga koji bi davao postojanje svemu što postoji, niti je to neki vječni model svijeta u Božjoj misli. Naprotiv, *Logos* ima posve biblijsko značenje, ukorijenjeno u Starom zavjetu³⁰.

Ivanov *Logos* je u isto vrijeme božanski – u najdoslovnijem smislu riječi – i ljudski – u najrealnijem smislu „utjelovljenoga”³¹. *Logos* je ta Riječ o kojoj govori Knjiga postanka. *Logos* je također i ta Mudrost po kojoj je sve stvoreno. No Riječ je također i ta Schekinah prema retku: Iv 1,16: „I Riječ je tijelom postala i ušatorila se među nama”³². U tom tajanstvenom šatoru prebiva božanska i uzvišena Prisutnost, koja je sada postala sasvim bliska, opipljiva u Isusu Kristu.

Još je jedna stvar koju je zapazio L. Bouyer, a koju uostalom spominje i naš egzegeta Albin Škrinjar, DI. Kad sv. Ivan govori o Isusu, upotrebljava za njega grčku riječ: *Monogenes*, što u prijevodu znači: *Jedini Sin* ili *Jedinorođenac*. „Više je nego vjerojatno da je različitom terminologijom htio istaknuti jedinstvenost rođenja,

pravog rođenja Jedinorođenoga”³³.

Pokušajmo sada sažeti slijed misli L. Bouyera: U prvom dijelu knjige govori:

1. vrijeme priprave – Božja riječ u Starom zav.;
2. vrijeme objave – pojava Riječi u Isusu Kristu – Sinu Jedinorođenomu;
3. vrijeme intelektualiziranja vjere – teološko razmišljanje o misteriju Isusove osobe od otaca do danas.

Misterij Isusove osobe, kod njega izranja iz Starog zavjeta u slici Božje stvaralačke riječi, koja se kao mudrost utkala u srž svake stvari, da bi polako kroz povijest Izraela postajala sve više misteriozna Schekinah-Prisutnost i konačno postala opipljiva i bliska u Isusu Kristu, koji se „ušatorio” među ljudima.

Hans Urs von Balthasar, U svome djelu *Slava i Križ*, prihvaća nam se kao gigant koji nije samo sažeo u više svezaka već navedenog djela korijene misterija Isusa Krista u Starom zavjetu, nego je također dao širok osvrt na grčku kulturu – klasičnu i modernu – ili točnije rečeno na njezine temelje: ljudske, metafizičke, umjetničke i duhovne.

U svom radu ograničila sam se samo na svezak 3. koji govori o teologiji Novog saveza. Taj 3. svezak knjige „Slava i Križ” podijeljen je na tri dijela:

1. dio: *Verbum caro factum est* – priprava – Isusov dolazak;
2. dio: *Vidimus gloriam ejus* – javni život, smrt, uskrsnuće;
3. dio: *In laudem gloriae* – kršćani moraju postati ogledala slave Kristove.

U svojoj viziji Krista, Hans U. von Balthasar zahvaćen je promatranjem slave Božje koja odsjeva na licu Kristovu. On promatra i divi se

28 L. BOUYER, *Le Fils éternel*, Paris 1974, str. 39–40.

29 L. BOUYER, id. str. 56.

30 Usp. L. BOUYER, *Dictionnaire Théologique*, Parole de Dieu, 2e ed., Tournai 1963, str. 496.

31 L. BOUYER, *Le Fils éternel*, str. 319–321.

32 L. BOUYER, id. str. 328.

33 Albin ŠKRINJAR, DI, *Teologija sv. Ivana*, Zagreb 1975, str. 107.

toj *kabod* (slava) Starog zavjeta koja se dovršava u Kristu, jer je on u isto vrijeme „savršena slika Očeva (trojstvena slava) i pratip svakog sudjelovanja stvorenja na slavi Božjoj”³⁴ „Kao što je Krist (slika) ’obasjan’ od Oca (kod uskrsnuća i ranije kod preobraženja) da bi savršeno objavio u svom obličju slavu Božju, tako i mi moramo odvratiti pogled od nas samih, da bismo mogli otkrivena lica odsjajivati kao u ogledalu slavu Gospodnju i biti preobraženi u tu istu sliku”³⁵.

No ta *slava* Isusa nije poklonjena; ona mu pripada u ime naslova Sina Božjega. Kada Pavao govori u Poslanici Filipljanima o kenozi (poništenju), onda to pretpostavlja Isusovu predegzistenciju, jer subjekt kenoze „nije već utjelovljeni Sin, nego Sin predpostojeći”³⁶. Tako je za Hansa U. von Balthasara kenoza jedan od bitnih elemenata za razumijevanje misterija Isusove osobe, misterija samoga Boga i misterija čovjeka.

Nastavljajući svoju misao dodaje: kenoza ipak ne mijenja Boga. Ona je plod njegove potpuno slobodne ljubavi koja se dariva. I u tom smislu citira Karla Bartha: „Bog je velik zato jer je sposoban da se spusti do svoga stvorenja”³⁷.

Isusova kenoza je teško shvatljiva nama ljudima. Uvijek je skandal – a on dosiže vrhunac u Isusovoj smrti. Pa ipak je taj skandal križa – koji je Isus slobodno prihvatio u sinovskoj poslušnosti Ocu – postao za njega novi naslov slave. Nije to više jednostavni povratak u slavu koju je imao prije kod Oca, nego je to ulazak u novu slavu: slavu koja je nagrada za njegovu ljubav i poslušnost – tako je Očev Jedinorođenac ujedno i Krist uskrsnuli i proslavljeni. A da je došlo do te integracije između „poslušne ljubavi Sina” i „prvotne intimnosti s Ocem” vidi se najbolje u Velikosvećeničkoj molitvi Isusovoj³⁸:

*„Oče, htio bih da oni koje si mi dao, budu gdje sam ja, zajedno sa mnom, da promatraju slavu koju si mi dao, jer si me ljubio prije postanka svijeta”*³⁹.

Tako Balthasarova vizija Krista izgleda razapeta između dva pola: prvi: slava koju je Isus posjedovao kao Jedinorođenac prije postanka svijeta, a drugi: slava kojom je okrunjen

poslije uskrsnuća. Između ta dva pola nalazi se Križ. I taj Križ čini još dubljom tu neshvatljivu kenozu, koja je počela utjelovljenjem, a završila smrću na križu. Jedno takvo ogoljenje, jedna takva kenoza može nam jedino otkrivati neslućena obzorja neizrecive Božje ljubavi.

Nekoliko zaključaka o vertikalnoj kristologiji

Pozitivne bi oznake bile:

- briga kojom se želi pokazati božansko sinovstvo;
- prava egzegetska metoda;
- čvrstoća i ispravnost zaključaka;
- novo produbljenje misterija Isusove osobe;
- kristalna čistoća i neka duhovna mudrost.

Ono što možda kod nje smeta jest dugi i spori proces kroz egzegetsku metodu da se dođe do konačnog zaključka.

II. dio

POSTAVLJANJE PROBLEMA

Kateheza u današnjoj Crkvi zauzima sve važnije i važnije mjesto kao protuteža posvjetovnjačenoj vjeri i ateizmu.

No baš ta kateheza – to izlaganje vjere – proživljava ovih zadnjih godina krizu. O tome svjedoče brojni dokumenti o katehezi izašli u ovih zadnjih deset godina:

1. Opći katehetski direktorij, 1971;
2. osnutak Međunarodnog katehetskog vijeća, 1975;
3. pobudnica „Evangelii nuntiandi” od pape Pavla VI, 1975;
4. sinoda 1977. u Rimu, čija je tema bila kateheza;

³⁴ H. U. von BALTHASAR, *La Gloire et la Croix*, 3 *Théologie – Nouvelle Alliance*, Paris 1975, str. 20 (Coll. „Théologie” 83).

³⁵ Cf. id. str. 22–23.

³⁶ Cf. id. str. 183.

³⁷ Cf. id. str. 186.

³⁸ H. U. von BALTHASAR, id. str. 223.

³⁹ Iv 17,24.

5. pobudnica „Catechesi tradendae” od Ivana Pavla II, 1979.

U uvodu knjige sabranih radova i komentara Sinode 1977. Jean Potin piše ovo: „Ne smijemo se zavaravati. Rijetko je kad kroz dvadeset stoljeća povijesti katehetsko poslanje Crkve bilo tako teško kao danas. Postoje zemlje u kojima je pouka u vjeri zabranjena ili vrlo ometana, dok je ateizam favoriziran. U zapadnom društvu materijalizam, sekularizacija i vladajući hedonizam zatvaraju također svako otvaranje duhovnoj dimenziji pojedincu i čovječanstvu. Ako je istina da mladi žude za kreativnošću, pravdom, slobodom i istinom, mnogi su također žrtve makinacija lažnih vođa”⁴⁰.

Manjak zvanja, napuštanje redovničkog života, smanjenje prakticiranja vjere – crveno su svjetlo koje opominje Crkvu da nešto nije u redu i da to što prije treba staviti na pravo mjesto. S bolju gleda Crkva svoju djecu kako se gube u sitnicama „aggiornamenta” zaboravljajući bitno: *produbljivati životvorno poznavanje Isusa Krista i rast u ljubavi prema njemu*. – I to je upravo najdublji uzrok nedostatku zvanja. Tko bi se htio ukrcati na brod čiji kormilar ne pozna puta? Tko bi se želio ukrcati na brod koji tone?

Otkriti neisporedivu vrednotu, bitnu i egzistencijalnu vrednotu ISUSA KRISTA – BOGOČOVJEKA od velike je važnosti za današnji svijet, za djecu i mlade današnjice.

Ako ne budemo odgovorili na taj hitni poziv i ne otkrijemo mladima bogatstvo, dubinu, širinu, visinu i duljinu Kristovu – Kristovu ljubav, onda će mladi s pravom tražiti svoj ideal kod jednog Maharichija Manesha Yogija ili kod nekog drugog, a da neće susresti pravi ideal: ISUSA KRISTA u svoj njegovoj jedinstvenosti i ljepoti. Možda će im Krist biti superstar, a ne ono što on jest stvarno: *Jesam koji Jesam* – oduvijek i zauvijek Bogočovjek – uvijek prisutan čovjeku da mu pomogne.

Slika koju će mladi sutra imati o ISUSU KRISTU – JEDINOROĐENCU OČEVU, zavisi o katehezi, ili bolje rečeno o kateheti. Već je papa Pavao VI. govorio o tome u svojoj pobudnici „Evangelii nuntiandi”: „Često se danas ponavlja da naše vrijeme žeda za vjerodostojnošću. Tvrdi se naročito o mladima da se oni

zgražaju nad izvještačenošću i pretvaranjem, te da nadasve traže potpunu istinu i jednostavnost. Ti ’znakovi vremena’ moraju nas naći budne. Šutke ili u krik ponavlja se uvijek jedno te isto pitanje: Vjerujete li vi doista to što propovijedate? Živate li to što vjerujete? Propovijedate li uistinu ono što živite? – Svjedočanstvo života postalo je više nego ikada bitan preduvjet osnovne uspješnosti propovijedanja”⁴¹.

Katehetski direktorij u svom broju 114, kad govori o duhovnom životu kaže gotovo isto⁴².

U br. 1. i 2. drugog dijela nastojala sam suočiti horizontalnu i vertikalnu kristologiju s problemima današnje kateheze.

1. PREDNOSTI I NEDOSTACI HORIZONTALNE KRISTOLOGIJE ZA KATEHEZU

Pitanje teologije jest od bitne važnosti za katehezu. Teologija i protiv svoje volje ima na nju vrlo velik utjecaj. To se osjeća jako ovih posljednjih godina. Nije zato ni čudo da su oci na sinodi u Rimu 1977, između ostalog, dali i ove preporuke:

- *Teologija ima svoj vlastiti status koji se ne smije zamijeniti sa statutom predaje vjere u katehezi, niti sa službom Učiteljstva i crkvene hijerarhije.*
- *Ne smije se također zamijeniti samu katehezu koju Crkva dalje predaje s katehetskom znanošću koja se više približava metodama teologije*⁴³.

Iako su oci naglasili da se ne smiju pobrkati pojmovi kateheze i teologije – što je uostalom sasvim točno – čini mi se da neće biti moguće doći do onih željenih plodova u katehezi, ako se ne stavi sjekira na korijen, odnosno ako se ne dođe zajedničkim naporom do istinite, uravnotežene i točne teologije i kristologije.

40 Réalités et Avenir de la Catéchèse dans le monde, Principaux Documents du Synode des Evêques, Rome 1977; Paris 1978. str. 9.

41 Evangelii nuntiandi, br. 76.

42 Katehetski direktorij, br. 114.

43 Réalités et Avenir de la Catechese dans le monde; Principaux Documents du Synode des Evêques, Rome 1977., Paris 1978. str. 202.

Ovaj zahtjev nije nekada bio toliko važan kao danas. Javno mnijenje nije gotovo ništa znalo o onome što se zbivalo u teološkim krugovima. No danas, kada se i najmanja sitnica i najbeznačajnija riječ upotrebljava da se digne senzacija preko mass-media, stvarajući tako zabunu među vjernicima, postavlja se pitanje: Da li je dobro da se ideje i mišljenja strana Crkvi i vjeri šire bez kontrole?

Pozitivne strane (horizontalne kristologije za katehezu)

U prvom dijelu ovog rada bilo je rečeno da horizontalna kristologija želi pokazati čovječstvo Kristovo, njegovo ukorijenjenje na našoj Zemlji, u ljudskoj rasi, u određenom narodu. Njezino polazište je „zemaljski Isus”.

Takav se način gledanja razvio pod utjecajem suvremene kulture u kojoj antropologija, psihologija, psihoanaliza i pedagogija imaju važno mjesto. Djeca i mladež su uronjeni u takvu kulturu i zato im takav način pristupa odgovara: takva ih kateheza naprosto privlači.

Jedan od takvih pokušaja – načiniti katekizme polazeći od antropologije – ostvario je o. Stanko Weissgerber, koji je napisao dva katekizma: „S Kristom kroz mladost”⁴⁴, za VII. r. i „S vjerom u život”⁴⁵ za VIII. r., dok su mu drugi katekizmi, za V. i VI. r., kao i oni za srednju školu ostali nedovršeni, jer ga je u tome spriječila i iznenadila nagla i rana smrt. Prva dva spomenuta katekizma izrađena su na temelju ankete mladih od 13–19 godina, u kojoj je sudjelovalo 4000 mladih diljem cijele Jugoslavije. Anketa je sadržavala 48 pitanja koja su trebala dati:

- psihološki profil mladih;
- glavne probleme koji ih zaokupljaju;
- glavne interese na području vjere.

Pokusne kateheze, izrađene nakon ankete, bile su umnožene u više od tisuću primjeraka i razaslane na 1.300 katehetskih centara *ad experimentum*. Nakon ispravaka i usavršavanja, katekizmi su izdani 1971. u obliku dosijea u bojama i fotografijama u crno-bijeloj tehnici. Karakteristike ovih katekizama su slijedeće:

- a) – polazna točka je antropološka, tj. do Objave se dolazi polazeći od čovjekovih

stremljenja i nadanja;

- b) – mnogo se oslanjaju na moderna istraživanja psihologije. Veliko je mjesto dano ljudskim problemima, a napose problemima mladih: buđenju njihove ljubavi, proljeću njihova tijela, srca, intelekta, itd.; stavu djevojaka prema mladićima i obrnuto; tajni savjesti, samoodgoju, karakteriologiji; odnosu znanosti i vjere itd.;
- c) – Treća karakteristika je glasovita „inkulturacija” o kojoj je mnogo govorila Sinoda 1977, a koja želi da se Evanđelje što bolje uklopi u različite kulture. Jedan članak u 1. br. „Kateheze” 1979. govorio je o tom problemu⁴⁶.

P. Stanko Weissgerber je to već onda predosjetio i često je citirao u svojim katehezama narodne poslovice, zatim hrvatske pjesnike i pisce: Izidora Poljaka, Vladimira Nazora, Antuna Jakšića, A.G. Matoša, Maksima Gorkog, Shakespearea, Chateaubrianda, Tomasa Mora, Goethea, itd. pa čak je znao navoditi i misli grčkih i latinskih pisaca i filozofa.

Na nekim je mjestima unio čitave odlomke iz „Danyeva dnevnika” od Michela Quoista ili iz dnevnika Ane Frank, male Židovke koja je završila svoj život u koncentracionom logoru, kao i neka znanstvena otkrića i izjave učenjaka. Od svega toga najviše me zanimalo kako p. Weissgerber predstavlja Isusa Krista mladima.

U katekizmu za VII. r. „S Kristom kroz mladost” Krist je na poseban način predstavljen u katehezi pod naslovom „Jesu li nas posjetili stanovnici svemira?”, br. 17 i br. 18 „Jedno novo prijateljstvo”, a u katekizmu za VIII. r. „S vjerom u život” u katehezi br. 21 „Moj veliki brat” i u katehezi br. 25 „Sveopći Osloboditelj”. Pristup je i u jednom i u drugom pogodan. Katekizmi donose također i svjedočanstva Josipa Flavija, Svetonija, Plinija Mlađeg

⁴⁴ Stanko WEISSGERBER, DI, S Kristom kroz mladost, Zagreb 1971. (Knjiga za katehetu i knjiga za vjeroučenike).

⁴⁵ S. WEISSGERBER, DI, S vjerom u život, Zagreb 1971. (Knjiga za katehetu i knjiga za vjeroučenika).

⁴⁶ A. MATUŠIĆ, Inkarnacija metoda katehizacije, u „Kateheza” br. 1, 1979, KSC, str. 21–27.

i drugih o povijesnosti Isusove osobe. Istaknuta je i istina da je Isus pravi Bog i pravi čovjek. Katekizam za VIII. r. govori o Isusu kao o Osloboditelju i Otkupitelju.

Kroz nekoliko godina radila sam s mladima te dobi po ovim katekizmima. Kad sam obrađivala kateheze o Isusu Kristu provela sam anketu s mladima od 15 godina. Postavila sam im samo jedno pitanje: „Tko je za mene Isus Krist?” Na anketu je odgovorilo 33 mladih. Navest ću samo neke odgovore, uglavnom one koji više naglašavaju antropološki vid Isusove osobe:

- Isus Krist je za mene onaj koji mi pomaže u životu, koji me uvijek vodi pravim putem i koji želi da moj život bude lijep. On je čovjek u kojeg vjerujem.
- Isus je moj najveći prijatelj i osjećam da mi često pomaže.
- Isus je za mene PRAVI Čovjek, bez grijeha, bez zlobe, bez zavisti.
- Isus je za mene velika pomoć. Kad ne znam što da činim u životu, onda razgovaram s Isusom i sve bude dobro. On je moj prijatelj.

Vrijeme i prostor mi ne dozvoljavaju da naveđem još neke odgovore. Kao zaključak mogu reći ovo: iako su mladi u svojim odgovorima subjektivni, ipak pokazuju kako ih privlači bliskost i dobrota Isusova čovještva.

Ovo što sam ovdje iznijela iz br. 1. II. dijela svoga rada, samo su kraći odlomci, a neke stvari morala izostaviti, tako npr. i osvrt na katekizam od S. Weissgerbera „Na pragu mladosti”, kao i neke probleme u vezi s evolucijom, da ne bi ovaj sažetak bio predug.

2. Negativne strane (horizontalne kristologije za katehezu)

Nastojeći ću navesti samo neke, vrlo kratko:

- naglašavajući odviše ljudske probleme, izgleda kao da je Krist stavljen malo na stranu, napose onda kada se previše zadržava na psihološkom ili fiziološkim problemima;
- ako previše naglašava Isusovo čovještvo, ostaje premalo mjesta za Isusovo božanstvo;
- nije dovoljno istaknuta povijest spasenja koja vodi Kristu;

– premalo je biblijskih tekstova u usporedbi s tekstovima drugih pisaca;

– potrebno bi bilo dati više mjesta liturgijskom i euharistijskom životu mladih – da bi zaista mogli živjeti Krista;

– više bi im trebalo govoriti o Crkvi i uklapanju u tu Crkvu – te ih oduševiti za „Kristove heroje” – svece;

– jezik kateheze treba biti blizak mladima, no potrebno je ipak da znaju napamet osnovne molitve (pa i pjesme) i glavne istine vjere, jer ako mogu za školu tolike stvari memorirati, mogu nešto i od svoje vjere.

– uvijek treba paziti kad se želi pogoditi ukus mladih, da neke istine ne prešutimo, nego da kateheza bude cjelovita.

Utjecaj antropologije – kojom je prožeta suvremena kultura – osjeća se i u teologiji, a još više u kristologiji – a preko njih i u katehezi i kršćanskom odgoju. Koliko se nekada grijeshilo u pretjeranom rigorizmu, toliko se danas grijeshi u pretjeranom liberalizmu. Na nekim mjestima mladima se daje previše slobode za koju još nisu sazreli. No najveća je opasnost da im se ne pokaže TKO JE KRIST – BOGO-ČOVJEK? – Onaj za kojega se može sve ostaviti, sve prodati, sve izgubiti... jer je BOG, jer je „Odsjev njegova sjaja i otisak njegove biti...”⁴⁷

2. PREDNOSTI I NEDOSTATCI VERTIKALNE KRISTOLOGIJE ZA KATEHEZU

Sinoda 1977. u Rimu ponovno je stavila naglasak na vezu koja postoji između kristologije i kateheze. Naglašena je kristocentričnost kateheze, koja se mora napose odraziti u tome da si katehetska grupa postane svjesna da je među njima Krist, da ih on uči, da on djeluje u njima i da zahvaljujući njemu mogu razumjeti riječi Pisma.

Sinodalni oci, govoreći o toj kristocentričnosti kateheze, naglasili su tri točke, koje se već nalaze u pobudnici „Evangelii nuntiandi”:

- Bog se objavio po Isusu Kristu u Duhu Svetome;

⁴⁷ Heb 1,3.

- temelj i vrhunac Evanđelja je Isus Krist, koji nudi spasenje svakom čovjeku;
- ljubav prema svim ljudima jest ljubav koja proizlazi iz ljubavi prema Bogu, a sačinjava srce samog Evanđelja...⁴⁸.

Ista pobudnica u brojevima 25, 26 i 27 daje još jasnije smjernice u tom pogledu:

*Evangelizacija će uvijek, kao temelj, srž i u isto vrijeme najviši domet svog dinamizma, također jasno razlašavati da je u Isusu Kristu, Sinu Božjemu koji postade čovjekom, koji je umro i uskrsnuo, kao dar milosti i Božjeg milosrđa svakome čovjeku ponuđeno spasenje. I ne radi se o nekakvom nutarnjem spasenju (...), nego o spasenju koje prelazi sve granice da se dovrši u zajedništvu sa samim Posvemašnjim, tj. s Bogom. To spasenje je onostrano, eshatološko. Dakako, ono u ovom životu započinje, ali se dovršava u vječnosti*⁴⁹.

Katehetski direktorij je naglašavao tu istu stvar već 1971:

*Kateheza treba Isusa naviještati u njegovoj konkretnoj egzistenciji i u njegovoj poruci... Kateheza mora danomice braniti i učvršćivati vjeru u božanstvo Isusa Krista, da se on ne prihvaća jedino zbog svog divnog ljudskog života, već da ga ljudi iz njegovih riječi i znakova priznaju jedinorođenim Sinom Božjim (usp. Iv 1,18), Bogom od Boga, svjetlom od svjetla, pravim Bogom od pravoga Boga, rođenim, ne stvorenim, istobitnim s Ocem*⁵⁰.

I sadašnji papa Ivan Pavao II. naglašava središnju ulogu Kristovu u kršćanskoj poruci: „Prema njemu želimo svrnuti svoj pogled, jer se samo u njemu, Sinu Božjemu, nalazi spasenje...”⁵¹

1. Pozitivne strane (vertikalne kristologije za katehezu)

Zbog pomanjkanja prostora i vremena neću navoditi razne analize katekizama, nego ću radije navesti samo nekoliko probranih odgovora mladih na pitanje „Tko je za mene Isus Krist?”. Evo odgovora jedne djevojke od 15 godina (Zagreb–Jordanovac):

Sestro, trebali ste mi dati jedan metar pa-

pira, a i to ne bi bilo dosta da to napišem. Za mene je on blago koje se ne može kupiti ni za kakav novac, osim za ljubav, dobrotu, poštovanje i hvalu. On je ljubav, onaj koga se može ljubiti i biti ponosan na njega, a da se nikad ne moraš zacrveniti zbog njega. Ipak još nisam dosegla tako intimnu ljubav prema njemu”...

Ovaj odgovor pokazuje da Gospodin zove ovu djevojku da ga slijedi izbliza. Hoće li mu se odazvati?

Mogla bih još nizati odgovore ovih 15-godišnjakinja, među kojima ima vrlo zanimljivih. No, pogledajmo što su na to pitanje odgovorile srednjoškolke i studentice:

Moram priznati da do sada nisam mislila da si postavim to pitanje, niti sam tražila na njega odgovor, iako je Krist dio mene, jedina osoba kojoj mogu sve reći i sve povjerovati.

On mi pomaže u svim mojim teškoćama. On me ohrabruje, razveseljuje, on je sa mnom kad sam sretna i tješi me kad sam žalosna... Zato volim više moliti u samoći, kad nema nikoga, jer se onda osjećam bliža Srcu Isusovu.

(srednjoškolka, 18 g.)

Odgovor više izražava odnos: ja–ti; Isus–ja, on ima egzistencijalnu vrijednost.

Još jedan primjer. Evo što je odgovorila studentica 2. god. defektologije (21 g.):

Od prošlog ljeta puno sam razmišljala o Kristu. Ako je on Put, Istina i Život, ako je on Ljubav (koja umire za me na križu), onda se ja ne mogu igrati s njime ni s kršćanstvom. Isus traži radikalni izbor: ili – ili. Postoje samo dva puta: prihvatiti ili odbaciti Krista. Prihvatiti, no ne mlako... Isus je OSOBA – čovjek koji je živio i o kojemu nam svjedoče evanđelja, (...) no sve bi to bilo bijedno kad bi on bio samo čovjek kao i drugi. On je BOG. – I upravo zbog toga moram u nj vjerovati...

⁴⁸ Réalités et Avenir de la Catéchèse dans le monde, Rome, Synode 1977, Paris 1978, str. 200.

⁴⁹ Evangelii nuntiandi, br. 27.

⁵⁰ Katehetski direktorij, br. 53.

⁵¹ Redemptor hominis, br. 7.

Ovim odgovorima sam htjela pokazati kako će biti dragocjen doprinos vertikalne kristologije za katehezu, jer sami mladi – i to današnji mladi – žedaju za Kristom; za Kristom Bogom – vječnim Sinom Božjim koji je za nas postao čovjekom.

2. Negativne strane (vertikalne kristologije za katehezu)

Budući da još nije došlo do potpune primjene vertikalne kristologije u katehezi, mogu samo pretpostaviti neke negativne strane koje bi se mogle pojaviti. Moglo bi se dogoditi da se pojavi opasnost:

- nagomilavanja biblijskih tekstova, bez dovoljno jasnog i potpunog obrazloženja;
- da se ograniči samo na jednu ili dvije biblijske osobe, koje se obradi detaljno, a zaboravi se na cjelinu povijesti spasenja;
- da se zanemare drugi oblici pristupa vjeri, kao i da se precijeni mogućnost duhovnog primanja onih kojima se obraća.

To su samo moguće opasnosti, do kojih jasno ne mora doći ako se bude znalo učiniti zdravu ravnotežu između horizontalne i vertikalne kristologije.

ZAKLJUČAK

Stigavši do zadnjih stranica ovog svog rada, preda mnogom pucaju novi horizonti. Čini mi se da je sve ovo što sam napisala daleko od onoga što sam željela učiniti.

Pričinja mi se da gledam sebe, prema jednoj legendi iz života sv. Augustina, u liku malog djeteta koje se igra na obali velikog – tajanstvenog oceana i želi prelići njegove divne vode u malu rupicu koju je izdubilo u pijesku.

Nastojala sam osvijetliti Kristov lik na temelju iskustva i rada mnogih istraživača Božjeg misterija, na temelju mog vlastitog iskustva i iskustva mladih, te napose oslanjajući se na iskustvo koje je Crkva primila od Krista, preko Petra, da ga preda svim naraštajima.

Sada na kraju želim naglasiti da je od velike važnosti *stvoriti točnu i cjelovitu kristologiju* radi dobre i djelotvorne kateheze i kršćanskog

odgoja. A do takve će kristologije doći povezivanjem obiju kristologija, tj. povezivanjem horizontalne i vertikalne kristologije, jer je **KRIST : BOG I ČOVJEK**.

Razlozi koji su me potakli na taj zaključak jesu ovi:

Prvi razlog je naprosto taj što je to istina! To je ontološka i egzistencijalna istina da je Krist Bog koji je za nas postao čovjekom.

Drugi je razlog taj, što i naša kršćanska formacija mora biti točna i istinita, inače će se mladi kasnije žaliti da smo ih prevarili.

Treći razlog je u tome što jedino Sin Božji koji je postao čovjekom može dati snage mladom čovjeku da raskine sa svim vezama i da ga slijedi izbliza.

Dodala bih još ovo: u ovom našem vremenu u kojem mladi rastu i upijaju ateistički duh, usudila bih se reći da je još potrebnije naglasiti božanstvo Kristovo.

A u svakom slučaju, Krist ostaje i ostat će apsolutni uvjet pristupa svakog čovjeka Bogu: i s *Božje strane*, jer je Vječni Otac od vijeka htio okupiti sve ljude u Kristu; i s *ljudske strane*, jer se Krist utjelovio i postao čovjekom!

*„On je savršena slika Boga nevidljivoga, Prvorodenac svakoga stvorenja, jer je u Njemu sve stvoreno”*⁵².

Zato je i ovaj moj pokušaj samo mucanje o onome koji nadilazi nebo i zemlju svojim božanstvom, a ipak je postao „jedan od nas”.

Sv. Augustin, prije 15 stoljeća, osjećao je istu nemoć kada je pokušao govoriti o njemu u svojim „Ispovijestima”:

„Velik si, Gospodine, i hvale dostojan veoma; velika je tvoja snaga, i mudrosti tvojoj nema mjere.

I hvaliti te želi čovjek, sićušan djelić tvoga stvorenja (...).

*Ti ga potičeš da traži radost hvaleći tebe, jer si nas stvorio za sebe, i nemirno je srce naše dok se ne smiri u tebi”*⁵³.

⁵² Kol 1,15

⁵³ SV. AUGUSTIN, Ispovijesti, Zagreb 1973, 1,1, str. 7.

I malo dalje dodaje:

*„A što sam rekao, Bože moj,
živote moj, slasti moja sveta?
Ili što kaže netko kad o tebi govori?
Pa ipak, jao onima koji šute o tebi,
kad su i govorljivi jednaki nijemima”*⁵⁴.

Zašto sam se i ja oboružala hrabrošću i u relativno kratkom vremenu pokušala nešto reći o Kristu kao o središtu naše spoznaje o Bogu, središtu naše kateheze i središtu našeg pristupa Bogu. Učinila sam to također potrese- na tolikom izgubljenosti mladih, zavedenih od lažnih vođa i proroka u ovčijem runu, da bi mogli otkriti veličinu, dubinu i visinu i nad-

spoznatljivu Kristovu ljubav o kojoj govori sv. Pavao:

*„Zato prigibam svoja koljena pred Ocem od koga svako očinstvo u nebesima i na zemlji ima svoje ime. Neka vam dadne (...) da u ljubavi uvriježeni i utemeljeni budete sposobni shvatiti zajedno sa svima svetima koja je tu širina, duljina, visina i dubina, i upoznati ljubav Kristovu, koja nadilazi spoznaju; da budete ispunjeni do sve punine koja dolazi od Boga*⁵⁵.

⁵⁴ SV. AUGUSTIN, Ispovijesti, 4,4, str. 9.

⁵⁵ Ef 3,14–19.